

УДК: 351.746.1 (477)

Павло ЧАБАНЕНКО,
*доктор військових наук, професор, провідний науковий співробітник
Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової
техніки Збройних Сил України, м. Київ*

Дмитро ТАЛАЛАЙ,
*доктор юридичних наук, доцент,
Національна академія Служби безпеки України, м. Київ*

Олег ФАРІОН,
*кандидат військових наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПОНЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Проведено дослідження інформаційно-аналітичної компоненти діяльності оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України та розкрито загальну характеристику її елементів. Сформовано комплекс заходів, що дозволить керівництву оперативних підрозділів ДПСУ покращити роботу з управління інформаційно-аналітичними процесами в підпорядкованих підрозділах.

© Чабаненко П., Талалай Д., Фаріон О.

Ключові слова: *інформаційне забезпечення, аналітична робота, управління, оперативний підрозділ.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для ефективної організації діяльності та доцільного використання сил та засобів оперативно-розшукових підрозділів (далі – оперативних підрозділів) Державної прикордонної служби України проводиться комплекс заходів, сформований на інформаційно-аналітичній основі [1]. Так, з метою припинення правопорушень та супроводу кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави в оперативних підрозділах Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) здійснюється пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій [2].

За результатами діяльності оперативних підрозділів ДПСУ встановлено, що її інформаційно-аналітична компонента має важливе значення для виконання завдань з охорони державного кордону [3–5]. Разом із тим встановлено, що лише за рахунок постійного удосконалення інформаційно-аналітичної складової діяльності оперативних підрозділів можна досягти своєчасного й ефективного проведення заходів з протидії загрозам на державному кордоні України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Нетривалий термін існування нової структури оперативних підрозділів ДПСУ обумовлює невелику кількість проведених наукових досліджень діяльності зазначених підрозділів, зокрема її інформаційно-аналітичної складової.

Окремі питання інформаційно-аналітичної діяльності прикордонних підрозділів розглядалися у наукових працях О. С. Андрощука, В. О. Білецького, Я. С. Галанюка, Ю. Б. Івашкова, В. А. Кириленка, О. С. Кіреєвої, Д. А. Купрієнка, Ю. В. Мазура, А. В. Махнюка, А. Б. Мисика, О. В. Михайленка, В. О. Назаренка, Б. М. Олексієнка, В. О. Суботіна та інших.

Однак на основі проектування наукових і практичних результатів, отриманих зазначеними науковцями, на сучасні умови та підходи до охорони державного кордону можна стверджувати про необхідність додаткового вивчення інформаційно-аналітичної компоненти діяльності оперативних підрозділів ДПСУ. Це і визначає актуальність обраної теми наукового дослідження.

Метою статті є проведення аналізу інформаційно-аналітичної компоненти діяльності оперативних підрозділів ДПС України та пошук механізмів щодо її покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційно-аналітична компонента в діяльності оперативних підрозділів ДПСУ складається з трьох взаємопов'язаних систем:

інформаційного забезпечення діяльності оперативних підрозділів (збір інформації, її первинне вивчення, накопичення та надання споживачам для інформаційного супроводу виконання завдань);

аналітичної діяльності оперативних підрозділів (дослідження наявної в масивах даних і додатково отриманої інформації для опрацювання рекомендацій і пропозицій до управлінських рішень);

управління інформаційно-аналітичними процесами в оперативних підрозділах (організація та керівництво процесами систем інформаційного забезпечення та аналітичної діяльності).

Система інформаційного забезпечення діяльності оперативних підрозділів ДПСУ спрямована на вирішення таких завдань:

пошук, збір, обробку й узагальнення оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної та інших видів інформації на всіх рівнях діяльності оперативних підрозділів;

забезпечення своєчасного отримання достовірної інформації у повній, систематизованій та зручній для використання споживачами інформації формі;

забезпечення ефективної інформаційної взаємодії між оперативно-розшуковими підрозділами та іншими прикордонними підрозділами, правоохоронними органами та державними установами;

забезпечення надійного захисту інформації від несанкціонованого доступу та інші завдання.

Крім того, з метою безперервного отримання оперативної інформації в оперативних підрозділах ДПСУ проводиться низка заходів, зокрема:

- своєчасна постановка завдань, спрямованих на отримання (добування) оперативної інформації;

- визначення порядку обміну інформацією (даними) у структурі оперативних підрозділів ДПСУ;

- забезпечення безперервної комунікації між суб'єктами інформаційних відносин оперативних підрозділів ДПСУ;

- уточнення порядку обміну інформацією між оперативними підрозділами ДПСУ та взаємодіючими підрозділами інших правоохоронних органів та державних організацій і установ (далі – суб'єктами інформаційних відносин);

- здійснення систематичного контролю за інформаційними потоками між суб'єктами інформаційних відносин у структурі оперативних підрозділів ДПСУ;

- оптимізація інформаційних процесів щодо отримання та надання оперативної інформації її споживачам.

Система інформаційного забезпечення оперативних підрозділів ДПСУ формується на основі комплексного аналізу обстановки на державному кордоні та встановлення пріоритету у виконанні специфічних завдань оперативно-розшукової діяльності. Унаслідок чого у подальшому здійснюється придбання джерел інформації, розстановка сил і засобів отримання інформації, налагодження засобів комунікації.

До складових елементів системи інформаційного забезпечення, які створюють інформаційні потоки, входить низка джерел оперативної інформації, а саме:

- персонал оперативно-розшукових підрозділів;

- взаємодіючі правоохоронні органи (наприклад, підрозділи Служби безпеки України, Національної поліції, прокуратури);

- негласні джерела інформації;

- громадяни, державні та недержавні установи й організації;

інформаційно-аналітичні бази даних та інше.

Джерела інформації формують повідомлення про типову ситуацію на державному кордоні України за принципом: від загальної її характеристики до найбільш суттєвих її параметрів у міру зменшення важливості. У випадках виникнення нетипових, нових ситуацій повідомлення від джерел інформації формуються від часткових характеристик ситуації до загального її змісту. Такі повідомлення, як правило, за змістом є первинними (без поглибленого аналізу). Вони повинні бути максимально лаконічними і точними. Це дозволяє швидко отримати адекватну інформацію для прийняття попередніх рішень щодо добору необхідних даних та складання працівниками оперативних підрозділів інформаційних документів (наприклад, рапортів, довідок, інформаційних повідомлень). Тут важливе значення в системі інформаційного забезпечення приділяється оперативно-розшуковій інформації. Під оперативно-розшуковою інформацією слід розуміти первинні та вихідні дані про осіб, причетних до підготовки і скоєння злочинів, факти злочинних виявів, стан оперативно-розшукових сил і засобів, а також умови, у яких здійснюється оперативно-розшукова діяльність [6, с. 196].

Своєчасне отримання достовірної інформації надає можливість оперативним підрозділам постійно володіти оперативною обстановкою, покращити рівень обґрунтованості й оперативності прийняття управлінських рішень, раціонально спланувати оперативно-розшукові заходи та відслідковувати їх результативність, уникати випадковостей і помилок у діяльності.

З метою прискорення обміну інформацією та отримання необхідних даних для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності в ДПСУ створено спеціальну автоматизовану інформаційну мережу "Гарт-10" [7, с. 207], за допомогою якої стає можливим здійснювати:

збір, передачу та збереження інформації про обстановку на державному кордоні й результати оперативно-службової діяльності оперативного підрозділу ДПСУ;

формування статистичної інформації;

формування та друкування звітів і довідок за результатами оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів ДПСУ та інше.

Чітка побудова та результативне функціонування складових елементів системи інформаційного забезпечення через узгодженість дій щодо отримання та вивчення первинних повідомлень (даних), удосконалення процесів комунікації та формалізації потоків інформаційних документів сприятиме досягненню необхідного рівня ефективності діяльності оперативних підрозділів ДПСУ.

Наступним елементом інформаційно-аналітичної компоненти в діяльності оперативних підрозділів ДПСУ є система аналітичної діяльності. Ця система включає взаємопов'язані сили та засоби і формується на основі:

конкретних умов виконання завдань оперативно-службової діяльності оперативних підрозділів;

структури аналітичних підрозділів;

змісту та обсягу завдань, які виконують оперативні підрозділи;

можливостей підрозділів, які здійснюють аналітичну діяльність, та аналітиків, які виконують аналітичну роботу.

Аналітична діяльність оперативних підрозділів є безперервним процесом вивчення інформації в різних форматах її змісту (наприклад, у вигляді інформаційних документів) та найважливішим процесом у системі управління зазначених підрозділів. Отже, ця діяльність спрямована на аналітичну роботу з інформацією.

У ході аналітичної роботи виконується оцінка інформації та підготовка пропозицій для прийняття управлінського рішення, а саме: приведення розрізнених відомостей в логічно обґрунтовану систему залежностей, яка дозволить дати правильну оцінку як усій сукупності фактів, так і кожному з них окремо [8, с. 68].

Основною формою аналітичної роботи в оперативних підрозділах ДПСУ є аналітичне дослідження, яке полягає у найбільш поглибленому вивченні проблеми, під час якого здійснюється опис її структури, кількісних та якісних параметрів, а також чинників, що їх обумовлюють.

Одним із передових та ефективних інструментів аналітичної діяльності оперативних підрозділів ДПСУ є кримінальний аналіз, який поділяється на фаховий, оперативний і стратегічний.

Кримінальний аналіз – процес аналітичного дослідження, спрямований на встановлення та передбачення зв'язків між ознаками протиправної діяльності та іншими, потенційно пов'язаними з ними даними, з метою їх використання у розробці тактичних і стратегічних засад з протидії злочинності. Для здійснення кримінального аналізу необхідно застосовувати не лише якісні судження про факти здійснення злочину, але й різноманітні методи їх кількісного аналізу [10, с. 5].

Фаховий кримінальний аналіз – процес аналітичного дослідження злочинів кримінальними аналітиками уповноваженого на те правоохоронного підрозділу в рамках кримінального провадження, а також формування концепцій у сфері боротьби зі злочинністю [9, с. 158].

Оперативний кримінальний аналіз – процес аналітичного дослідження матеріалів кримінального провадження з метою створення та перевірки гіпотез щодо ймовірної злочинної діяльності, установлення структури злочинних груп, ролі їх окремих членів та обставин злочину.

Оперативний кримінальний аналіз може здійснюватися у трьох формах [11, с. 67]:

аналіз, за результатами якого ініціюється проведення заходів оперативно-розшукової діяльності;

аналіз, який супроводжує оперативно-розшукову діяльність (наявна в оперативно-розшуковій справі інформація упорядковується, а нова інформація вивчається та оцінюється; висувуються гіпотези, які обґрунтовуються або спростовуються за наявними доказами або висновками);

аналіз, який ведеться для підтримки оперативно-розшукової діяльності (відпрацьовуються аналітичні завдання; здійснюється пошук інформації з наявних баз даних і представляються результати аналізу).

Стратегічний кримінальний аналіз – процес аналітичного дослідження загроз безпеці державного кордону та суверенних прав Укра-

їни в її виключній (морській) економічній зоні з метою підготовки пропозицій для прийняття управлінських рішень та опрацювання концепцій у сфері боротьби зі злочинністю.

Важливе значення в аналітичній роботі оперативних підрозділів приділяється дослідженню оперативної обстановки. Для цього на основі вивчення якісних та кількісних показників стану оперативної обстановки здійснюється порівняння одержаних результатів з попередніми та змінами, які прогнозуються.

У ході прогнозування розвитку оперативної обстановки вивчаються можливі напрямки їх зміни та отримуються дані про майбутній стан усіх її елементів. Якість прогнозування залежить від повноти і достовірності даних, які за ретроспективний і поточний періоди характеризують обстановку.

За результатами аналізу даних оперативної обстановки опрацьовуються обґрунтовані висновки щодо стану і тенденцій розвитку обстановки, які складають основу задуму дії в управлінському рішенні.

Продуктами аналітичної діяльності можуть бути такі документи: зведення про обстановку на державному кордоні, аналітичний звіт, ситуативний огляд на тему стану злочинності, опис явищ, опис загроз, концепції подолання злочинності та інші.

Наступним елементом інформаційно-аналітичної компоненти діяльності оперативних підрозділів ДПСУ є система управління інформаційно-аналітичними процесами. Дана система передбачає проведення органами управління оперативних підрозділів комплексу заходів, спрямованих на забезпечення процесів інформаційно-аналітичної діяльності. Так, наприклад, до організаційних заходів належить:

планування інформаційно-аналітичної діяльності та доведення окремих позицій плану до виконавців;

визначення конкретних завдань інформаційно-аналітичної діяльності та розподіл їх між виконавцями;

визначення порядку збору та опрацювання інформації;

визначення порядку підготовки інформаційно-аналітичних документів та надання їх користувачам (наприклад, керівництву оперативних підрозділів, взаємодіючим структурам);

проведення заходів з кадрового і матеріально-технічного забезпечення;

визначення порядку контролю за виконанням поставлених завдань; надання допомоги в організації і здійсненні інформаційно-аналітичної діяльності.

Роботу керівництва оперативних підрозділів ДПСУ щодо управління інформаційно-аналітичними процесами можна визначити як взаємозалежну та відповідним чином сформовану сукупність організаційних, правових, методичних, програмно-технічних та інших компонентів, що забезпечує необхідну якість управлінських рішень та проведених заходів за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційно-аналітичних технологій. Так, наприклад, начальник інформаційно-аналітичного підрозділу, що входить до складу оперативного підрозділу ДПСУ, особисто виконує низку завдань та керує інформаційно-аналітичними процесами в підрозділі. З цієї метою йому необхідно в межах наданих повноважень побудувати свою роботу на виконанні комплексу заходів, який включає:

планування та організацію роботи підпорядкованого підрозділу; організацію та координацію діяльності персоналу оперативного підрозділу щодо збирання, накопичення та обробки інформації, необхідної для роботи підпорядкованого підрозділу;

збирання, накопичування, обробку, аналізування оперативних та інших даних щодо криміногенної (оперативної) обстановки та результатів оперативно-розшукової діяльності оперативного підрозділу;

узагальнення та аналізування даних про результати роботи з особами, які порушили законодавства України з питань охорони державного кордону;

здійснення роботи з джерелами оперативної інформації;

накопичування, систематизування здобутих результатів інформаційно-аналітичної діяльності в автоматизованих базах даних та постійне підтримування їх в актуальному стані;

здійснення аналітичного супроводу інформаційно-аналітичних процесів в оперативному підрозділі;

здійснення всебічного контролю за дотриманням законності та виконанням посадових обов'язків підлеглим персоналом, своєчасною підготовкою плануючих та звітних документів;

надання персоналу оперативного підрозділу методичної та практичної допомоги з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділу;

вивчення результатів діяльності підпорядкованого підрозділу та надання вищому керівництву об'єктивних звітних даних і обґрунтованих пропозицій щодо її покращення;

організацію та проведення занять у рамках професійної підготовки персоналу оперативного підрозділу з питань інформаційно-аналітичного забезпечення виконання завдань оперативно-службової діяльності;

уточнення взаємодії з підрозділами правоохоронних органів України з питань інформаційно-аналітичної діяльності;

забезпечення доступу підлеглому персоналу до інформаційно-телекомунікаційних систем "Гарт" ДПСУ та інших баз даних;

проведення заходів щодо збереження державної таємниці та дотримання режиму секретності у ході виконання службових завдань та інше.

Виконання зазначених заходів генерує та коригує процеси інформаційного забезпечення та аналітичної роботи в діяльності оперативних підрозділів ДПСУ. У результаті формується ефективна інформаційно-аналітична компонента діяльності оперативних підрозділів, яка забезпечує своєчасне виявлення та дослідження негативних змін оперативної обстановки, підготовку пропозицій для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на відповідне реагування.

Висновки. На основі проведеного аналізу інформаційно-аналітичної компоненти діяльності оперативних підрозділів ДПСУ розкрито загальну характеристику її складових елементів. Сформовано комплекс заходів, який надасть можливість керівництву інформаційно-аналітичних підрозділів покращити роботу з управління інформаційно-аналітичними процесами в оперативних підрозділах. Запропо-

новані рекомендації дозволять керівництву оперативних підрозділів ДПСУ підвищити ефективність оперативно-службової діяльності підпорядкованих підрозділів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Подальші наукові дослідження слід спрямувати на пошук механізмів удосконалення структурних елементів інформаційно-аналітичної компоненти діяльності оперативних підрозділів ДПСУ.

Список використаної літератури

1. Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби : розпорядження КМУ від 23.11.2015 № 1189-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1189-2015-%d1%80> (дата звернення: 12.10.2017).
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <http://zakonl.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/page> (дата звернення: 12.10.2017).
3. Аналітичне зведення про обстановку на державному кордоні та результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України за 2015 рік.
4. Аналітичне зведення про обстановку на державному кордоні та результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України за 2016 рік.
5. Аналітичне зведення про обстановку на державному кордоні та результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України за 2017 рік.
6. Фаріон О. Б. Алгоритм опрацювання оперативно-розшукової інформації для забезпечення потреб кримінального аналізу злочинної діяльності / О. Б. Фаріон // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки / за ред. Б. М. Олексієнка. Хмельницький, 2013. – № 1(59). – С. 194–203.
7. Стрельбіцький М. А. Прикордонний інформаційний ресурс: визначення поняття / М. А. Стрельбіцький // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони / за ред. О. Ю. Пермякова. Національний університет оборони України ім. Івана Черняхівського. – Київ, 2016. – № 1(25). – 214 с.
8. Фаріон О. Б. Застосування стратегічного кримінального аналізу в інформаційно-аналітичній діяльності оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України / О. Б. Фаріон // Збірник наукових праць

Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки / за ред. Б. М. Олексієнка. – Хмельницький, 2012. – № 58. – С. 68–70.

9. Фаріон О. Б. Інформаційне забезпечення стратегічного кримінального аналізу в оперативно-розшукових підрозділах Державної прикордонної служби України / О. Б. Фаріон // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки / за ред. Б. М. Олексієнка. – Хмельницький, 2017. – № 3(73). – С. 154–166.

10. Андрощук О. С. Модель виявлення порушників законодавства на державному кордоні із застосуванням ієрархічного нечіткого логічного виводу / О. С. Андрощук, О. В. Михайленко // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони / за ред. О. Ю. Пермякова. Національний університет оборони України ім. Івана Черняхівського. – Київ, 2014. – № 1(19). – 160 с.

11. Удосконалення системи кримінального аналізу в оперативних підрозділах Державної прикордонної служби України, сумісної з стандартами ЄС, для забезпечення протидії злочинам / В. В. Половников, О. Б. Фаріон, О. С. Кіреєва, П. П. Волинець : науково-дослідна робота. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. – 138 с.

*Чабаненко П., Талалай Д., Фаріон О. **Анализ информационно-аналитический компоненты деятельности оперативных подразделений Государственной пограничной службы Украины***

Проведено исследование информационно-аналитической компоненты деятельности оперативно-розыскных подразделений Государственной пограничной службы Украины и раскрыто общую характеристику ее элементов. Сформирован комплекс мероприятий, который позволит руководству оперативно-розыскных подразделений Государственной пограничной службы Украины улучшить работу по управлению информационно-аналитическими процессами в подчиненных подразделениях.

Ключевые слова: *информационное обеспечение, аналитическая работа, управление, оперативное подразделение.*

*Chabanenko P., Talalay D., Farion O. **Informational and analytical component analysis of ukraine state border guard service operative units activity***

The research of informational and analytical component analysis of Ukraine State Border Guard Service operative-search units activity was conducted and the general characteristic of its elements was disclosed.

On the basis of generalized scientific positions by the running the informational and analytical activity, it is recommended to the informational and analytical unit management, which is part of the operative-search unit, within the framework of the given authority to carry out a complex of measures, which includes: planning and organizing work of the subordinate unit; organization and coordination of personnel activity of the operative-search unit on gathering, accumulation and processing the information necessary for work of the subordinate unit; gathering, accumulation, processing, analysis of operational and other data by the operational (criminal) situation and results of operative-search unit activity; work with the sources of operational information; accumulation, systematization the obtained results of the informational and analytical activity in automated databases and their constant maintenance in actual state; carrying out the analytical maintenance of informational and analytical processes in the operative-search unit; full control over legitimacy and performing the duties by subordinate personnel, in-time preparation planning and reporting documents; provision to personnel of the operative-search unit methodical and practical assistance in matters of information and analytical support of the subdivision; inspection the results of the subordinate unit activity and providing senior management with objective reporting data and substantiated proposals for its improvement; organization and providing lessons of professional training for operative-search unit personnel on issues of informational and analytical support for the execution tasks of operational-service activity; clarification the interaction with Ukraine law-enforcement authorities on information and analytical activities; providing with access the subordinate staff to the information and telecommunication systems “Hart” and other databases; carrying out measures on keeping state secrets and observance the regime of secrecy during the performing service tasks, and other.

The implementation of these measures will improve informational and analytical component of Ukraine State Border Guard Service operative-

search units activity and will increase the activity efficiency of the units in general.

Keywords: *informational support, analytical work, management, operative-search unit.*